

**Формування навичок говоріння в китайській аудиторії:
психолого-педагогічні засади організації навчального процесу
з вивчення української мови як іноземної**

Коміна М. І.

*к. філол. наук, ст. викл. кафедри іноземних мов
Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського
м. Харків, Україна
e-mail: komina.hnusa@gmail.com*

Доведено, що здатність або прагнення до спілкування серед представників різних культурних середовищ може відрізнятися. Зокрема для китайських студентів власне говоріння становить неабияку проблему, що пов'язано з раціонально-логічним стилем оволодіння інформацією. Відтак формування навичок цього виду мовленнєвої діяльності в зазначеній аудиторії без урахування психолого-педагогічних особливостей роботи з нею не буде продуктивним.

Теоретико-методологічну основу статті складають праці в галузі теорії та практики викладання іноземних мов загалом і формування іншомовної комунікативної компетентності зокрема (О. Бігич, Н. Бориско, Л. Морська, С. Ніколаєвська І. Суїма та ін.). Натомість національно орієнтовані методики навчання української як іноземної саме китайської студентської аудиторії не є широко представленими у вітчизняній педагогіці. Тому мета нашої роботи – проаналізувати специфіку розвитку навичок усного українського мовлення в студентів з Китаю та встановити найбільш дієві способи її реалізації.

На нашу думку, найбільш доцільним для реалізації окресленого педагогічного завдання є саме комунікативно орієнтований підхід, який полягає в моделюванні реальної мовленнєвої ситуації під час навчального процесу, повністю або частково виключаючи використання рідної або опорної мов [7]. За таких умов говоріння набуває подвійної функції, постаючи одночасно метою та засобом її досягнення.

Чи не основною причиною не бажання говорити на заняттях з української мови в китайців можна назвати так званий раціонально-логічний стиль оволодіння іноземною мовою [1]. Велика кількість учнів у класі, відсутність у педагога можливості застосовувати індивідуальний підхід до кожного суб'єкта навчального процесу в середній школі Китаю сформували специфічну китайську освітню модель, в основі якої заучування матеріалу, позбавлене будь-якої аналітичної чи творчої складової [1; 5]. Їм важко формулювати та висловлювати власне ставлення. Тому для подолання психологічного бар'єру перед комунікацією на початковому етапі викладач може застосовувати метод заучування мовних кліше, поєднуючи його з обов'язковою опорою на візуальне сприйняття матеріалу.

Ще одним аргументом, який ускладнює їхню мотивацію до говоріння, є істотне розходження типологічно далеких української та китайської мов. В. Груцяк підкреслює специфічну фонетичну систему останньої: у нормативній «путунхуа» виділяють близько 300 складів, тоді як в українській існує необмежена кількість варіацій поєднання звуків. Відтак цілком зрозуміло, що фонетичні помилки (неправильний наголос; поплутання звуків, наприклад, [л] замість [р], який відсутній в їхній мові; проблеми з керуванням слів у реченні через відсутність зміни форм слова) в усному мовленні китайських студентів супроводжуватимуть їх протягом усього періоду вивчення мови, таким чином позбавляючи мотивації [1].

Важливим також є урахування відмінностей у ментальних особливостях східного та західного психотипу особистості. Культура Сходу з її орієнтацією на цінності моралі, на тлі активної особистісно центричної філософії Заходу часто трактується як бездіяльна й аморфна. Науковці виокремлюють такі характерні риси її представників: традиціоналізм, консерватизм, шанобливе ставлення до старших за віком, колективізм, висока залежність від групи, переважання інтровертних орієнтацій над екстравертними, працелюбність, наполегливість, терплячість, пристосовуваність тощо [1; 5; 6]. Таким чином,

одним із найбільш дієвих способів організації комунікативно орієнтованої роботи в нашому випадку є групова або парна робота, яка є близькою для типової китайської освітньої моделі. Серед основних переваг використання методу вирізняють такі: не потребує багато часу на підготовку, сприяє послабленню психологічного навантаження на комунікантів, може застосовуватися майже на кожному занятті тощо.

Як відомо, поліетнічні групи теж мають педагогічний потенціал налагодження продуктивної взаємодії між студентами як суб'єктами міжкультурної комунікації [4]. Кооперація реактивних китайців з комунікабельними арабами й латиноамериканцями уможлиблює залучення їх до інтерактивної взаємодії, уникаючи у такий спосіб небезпеки «безособистісно-сухого» заняття [4]. Також подібне спілкування стимулюватиме східний освітній контингент до участі в ігрових та імпровізованих формах роботи, підтримуватиме освітню конкуренцію.

За Н. Лешньювою, одним з найбільш ефективних методів подолання страху говоріння є рольова гра, оскільки вона дає змогу залучити до взаємодії всіх учасників групи, добре мотивує, наповнює заняття творчим та емоційним змістом, також протягом короткого проміжку часу сприяє розвитку професійних, інтелектуальних і поведінкових навичок [3]. Мова йде про створення тієї самої емоційно-сприятливої атмосфери, яка має стимулювати процес навчання. Наприклад, китайський студент отримує так звану нову, іноземну, ідентичність. Під час занять він просто грає роль, відповідно, можна припустити, що всі свої помилки та негативну реакцію на них інофон співвідносить з новою роллю, тож сприймає спокійніше, а значить, не втрачає мотивації для подальшого іншомовного спілкування.

Уважаємо, що наше завдання – допомогти таким студентам розширити, а не залишити зону їхнього комфорту. Це «теорія еластичної стрічки» (за С. Кейн), згідно з якою, дещо збільшуються вимоги (а значить, і можливості) до учня-інтроверта, хоча при цьому все ще діють звичні та комфортні для нього

обмеження [2]. Наприклад, у невеликих за кількістю учасників, а значить психологічно сприятливіших, групах, китайським студентам буде легше розкритися й заговорити. А от відпрацювати поступовий перехід від монологічного до діалогічного мовлення на заняттях з української як іноземної допоможе метод мікродіалогу як мікроуспіху. Також обов'язково сприятиме перевага завчасно підготовлених виступів/реплік перед імпровізованими.

До того ж, якщо мета виправдовує засоби та зусилля, інтроверти здатні діяти як екстраверти. Тобто важливим завданням викладача під час роботи з китайськими слухачами постає грамотна та виправдана (враховуючи їхні надзусилля з говоріння) мотивація. Це можуть бути запрошені на заняття інші студенти з Китаю з вищим рівнем володіння комунікативними навичками української мови, організовані розмовні клуби тощо. Не менш важливо після вправ на говоріння подбати про можливість відновлення витраченої некомунікабельними учнями енергії. Тут у пригоді стануть завдання на відпрацювання інших видів мовленнєвої діяльності або навіть перерва.

Також, на наш погляд, потрібно активно залучати вміння студентів з Китаю самостійно наполегливо вдосконалювати власні орфоепічні вміння. Доцільними будуть тренувальні вправи на наслідування носія мови, діалогічне мовлення з уявним співрозмовником, ретельне відпрацювання вимови звуків з використанням аудіозаписів тощо. Правильно використовуючи свій педагогічний авторитет, викладач також може обережно підводити учнів до самовиправлення або тактовно виправляти допущені ними лінгвістичні огріхи, уникаючи принципу персоналізації, ніби підсумовуючи загальні здобутки й вади групи доти, доки вимова не буде правильною. Перекладання відповідальності за помилку на весь студентський колектив дасть змогу уникнути неприйнятної для китайців безпосередності в стосунках та допоможе «не втратити обличчя» інофонові, який припустився великої кількості помилок під час говоріння.

Отже, в статті проаналізовано провідні етнопсихологічні особливості представників китайського світу, врахування яких сприятиме продуктивній педагогічній стратегії (колективізм, високу залежність від групи, специфічну єдність на основі чіткого розподілу ролей, працелюбність, терплячість, наполегливість, витримку, спокійність, невибагливість, пристосовуваність, беззаперечність авторитету старших, високу формалізованість стосунків між учителем і учнем тощо). А найоптимальнішими шляхами досягнення високих комунікативних результатів у зазначеній аудиторії встановлено: грамотне поєднання видів мовленнєвої діяльності в межах одного заняття; роль викладача-співрозмовника; виправдану мотивацію; стратегію «еластичної стрічки»; опору на підготовлене мовлення та візуальне сприйняття; кооперативну роботу; поліетнічні об'єднання; рольову гру тощо. Перспективним вважаємо розроблення новітніх способів самостійного відпрацювання навичок діалогічного мовлення з уявним співрозмовником в умовах дистанційного навчання, поза україномовним середовищем.

Література:

1. Грузцян Л.В. Деякі особливості навчання китайських учнів на підготовчому відділенні для іноземних громадян. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки.* 2015. Вип. 27. С. 16–24.
2. Кейн С. Сила інтровертів. Тихі люди у світі, що не може мовчати. Київ : Наш формат, 2017. 368 с.
3. Лешньова Н.О., Павлова Н.В., Сергеева О.А. Роль викладача в подоланні страху говоріння у студентів на заняттях з іноземної мови. *Наукові записки кафедри педагогіки.* 2016. Вип. XXXIX. С. 129–135.
4. Мантуло Н.Б., Сергієнко Г.О. Особливості педагогічного спілкування викладача української мови з іноземними студентами в поліетнічній групі на підготовчому етапі навчання. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах.* 2018. Вип. 58–59 (111–112). С. 394–400.
5. Моргунова Н.С. Особливості дистанційного навчання китайських студентів української мови як іноземної: психолого-педагогічний аспект. *Інноваційна педагогіка.* 2022. № 52 (2). С. 24–28.
6. Ху Жунсі. Соціокультурні особливості адаптації китайських студентів до навчання в університетах України. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія».* 2013. № 1. С. 36–41.
7. Suima I. Development of speaking skills while learning ukrainian as a foreign language. *Theory and Practice of Teaching Ukrainian as a Foreign Language.* 2022. Issue 16. P. 128–138.